

În copilărie și adolescență îmi ajungeau la urechi discuții sau vorbe despre filme și cărți monumentale. Un folclor urban intelectualizat, specific anilor de dictatură comunistă, când preocupările mai sofisticate încă predominau, valida nu se știe exact cum varii producții la zi din Occident. Mult prea fraged pentru a înțelege ceva din ceea ce vedeam și cum nu se punea problema să citesc autori mai serioși, am rămas pentru multă vreme cu impresia că anumite filme sunt într-adevăr niște capodopere, referințe indispensabile pentru cultura personală a oricărui om civilizată modern.

Revăzute astăzi, mai degrabă întâmplător și din motive personale, multe dintre aceste producții mi se înfățișează de-a dreptul vătămătoare, teziste și caricaturale.

Cu un efort întins pe perioada câtorva zile am reușit să termin filmul „Zorba Grecul”. Caracterizările pe care le aveam erau ditirambice. Știam de interpretarea „monumentală” a lui Anthony Quinn, catastrofa economică și dansul dionisiac din final le cunoșteam prea bine din secvențele repetate îndelung la televiziune, iar mai recent observasem cartea pe tarabele librărilor. Dar de film nu îmi aduceam aminte mai nimic precis.

Așa că m-am decis să văd de la un capăt la altul producția regizată de Cacoyannis.

Povestea se învârte personajului principal Zorba, un miner rătăcitor, plin de vitalitate, iubitor de femei și băutură, dornic să-l ajute pe un scriitor englez să-și pună în valoare o proprietate minieră din Creta și să înțeleagă viața. Firul epic, irelevant în bună măsură, este doar un pretext pentru a ne fi decelate viziunea despre lume a lui Zorba, prin opoziție cu cea a intelectualului britanic și, mai ales, a lumii tradiționale din Grecia.

Odată înțeleasă această perspectivă auctorială, realizezi imediat că avem de-a face propriu-zis cu un pamflet, în care fiecare trăsătură identitară este mutilată, deformată și ridiculizată într-o

Zorba nihilistul

Scris de Ninel Ganea

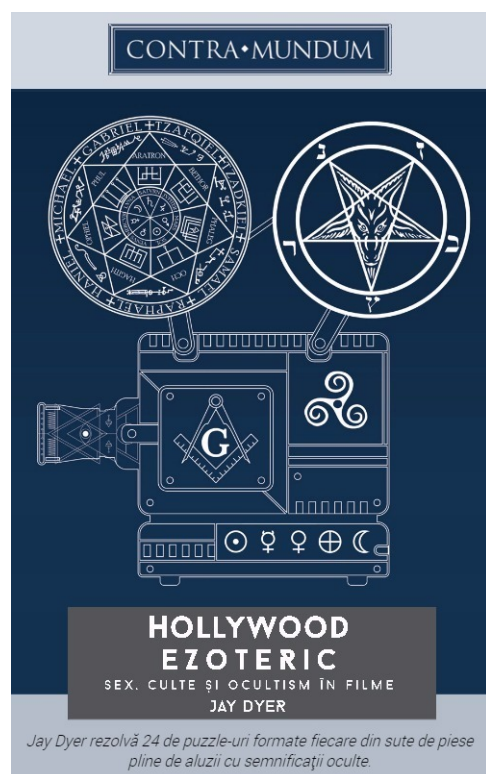
Luni, 25 Septembrie 2017 20:20

veritabilă reinterpretație gnostică.

Nikos Kazantzakis, autorul romanului care a stat la bază filmului, a fost de altfel acuzat de gnosticim după publicarea cărții „Ultima ispită a lui Hristos”. În „Zorba” nu mai avem teme exclusiv gnostice, deși nici acestea nu lipsesc, dar întreaga lectură și interpretare a filmului, care mai temperează unele asperități ale cărții, este o inversiune gnostică.

Cu alte cuvinte, pe de o parte, afemeiatul și bețivul Zorba, nebunul satului și o târfă pensionată culeg elogiile autorului, în timp ce blamul pică fără discriminare pe membrii comunității tradiționale și pe Biserică. Între aceste două alternative maniheiste, oscilează intelectualul englez Basil, dezamăgit în prealabil de nihilismul contemplativ budist, doar pentru ca la final să plonjeze în brațele nihilismului pasional încarnat de Zorba.

Din film nu lipsesc blasfemiile, ba chiar prisosesc. În fața refuzului lui Basil de a o asalta emoțional, vorba vine, pe atrăgătoarea văduvă din sat, filosoful de tavernă Zorba aduce următorul argument: „Dacă Dumnezeu ar fi făcut ca tine, nu am mai fi sărbătorit Crăciunul. El nu s-a dus la biserică, s-a dus la Maria. Și așa s-a născut Hristos”.

Un alt moment simbolic, pur gnostic, este uciderea văduvei de către întreaga comunitate

isterizată, tocmai în timpul slujbei de Paște. Chiar dacă doar tatăl nefericitului Pavlos este autorul crimei, întregul sat se face părtaș la aceasta infamie, după cum nu ne lasă să avem îndoieli filmul. Singurul apărător al acestui sacrilegiu este Zorba. Și nebunul. Și oarecum timid și neîndemânatic Alexis. Restul participă la omor în sunetele de fundal ale liturghiei.

Apoi, logodna artificială dintre Zorba și prostituata fanată are loc nu în Biserică, ci în natură, fără niciun fel de preot în decor. „Nu mă deranjează. Dumnezeu ne vede (...) chiar mai bine afară decât înăuntru”, spune același oracol din film, făcând trimitere desigur la înăuntru din Biserică.

Prezența unor impietăți nu-l împiedică pe regizor (susținut de text) să evite caricaturizările preoților și călugărilor, văzuți drept primitivi superstițioși, ușor de corupt cu vin și de speriat cu tertipuri copilărești. Asta când nu iau postură de talibani pravoslavnici și refuză să-i îngroape pe catolicii, pe motiv că își fac cruce cu patru degete. Și uite așa află privitorul cum stă treaba cu filoque...

Lângă Biserică e musai să fie pusă la stâlpul infamiei și comunitatea locală, cu tot rezervorul ei de cutume și tradiții. Bărbații, când nu omoară în piața publică femei singure care au călcat strâmb, visează la ele, le fac farse stupide și așteaptă să le necinstească. Femeile satului sunt niște monștrii coborâți din tablourile lui Goya, demoni care stau la capătul bolnavului pentru a-i robi tot avutul, încă dinainte de a-și da obștescul sfârșit. Moartea unui venetic e prilej de bucurie, tarafuri și pahare închinat pentru sufletul celui mort, a cărui casă tocmai a fost vandalizată iar trupul profanat.

Satul îi împinge pe oameni să facă lucruri condamnabile, dar același lucru se întâmplă cu comunitatea mai largă, cu țara. Chestionat de englez cu privire la sentimentele sale față de patrie, minerul-filosof se dezlănțuie într-o tiradă: „Am omorât, am ars sate și am siluit femei. De ce? Pentru că erau turci și bulgari. Așa de prost am fost. Acum mă uit la un om și spun „E bun. E rău.” Ce îmi pasă mie dacă e grec sau turc?”. Relativismul cultural nu se limitează doar la a șterge diferențele etnice și merge mai departe spre nihilismul total, care exprimă poziția fundamentală a personajului. „Pe măsură ce îmbătrânesc, jur că nu mă mai interesează asta. Bun, rău, care este diferența? Țoți sfârșim la fel”.

Bineînțeles că negativismul lui Zorba ia forma unei afirmări plenare a vieții. (Aduceți-vă aminte că suntem într-o narațiune gnostică, iar albul e negru, nebunul e înțelept, iar moartea e viața). Cum se manifestă această „bucurie” de a trăi? Simplu. „Să trăiești înseamnă să-ți deschii cureaua și să cauți belele”. Alte recomandări existențiale? „Un om are nevoie de un pic de

Zorba nihilistul

Scris de Ninel Ganea

Luni, 25 Septembrie 2017 20:20

nebuie sau altfel...Sau altfel? Nu are curajul să rupă lanțul și să fie liber”. Sună banal doar pentru că ne-am obișnuit într-o asemenea măsură cu un astfel de repertoriu sapiențial astfel încât singurul lucru care ne șochează, la o adică, este cumițenia sfatului. Doarun pic de nebunie? Să fim serioși...

Toată aventura comună a lui Zorba și a lui Basil, întreprinderea lor comercială, este o prăbușire de proporții, moment simbolic, probabil, pentru anihilarea mai de anvergură proiectată în film. Nu rămâne nimic în urmă, se duce totul de râpă, fiecare urmează să o ia hoinar pe drumul lui, dar ce mai contează... A fost „un dezastru splendid” iar satisfacția de a-i vedea în special pe călugări cum fug speriați de prăbușirea instalației pare că a meritat orice efort. Mai puțin acela de a pierde vreo două ore pentru a urmări filmul.